

Sa savjetovanja u „Školskoj knjizi”

Milka Budišin

METODOLOGIJA STVARANJA UDŽBENIKA U SR SRBIJI (BEZ POKRAJINA) OD POČETKA REFORME OBRAZOVANJA 1977. GODINE

Prethodno priopćenje. Primljeno 11. 4. 1984.

UDK 371.671.1:372.8.014.3:800(497.11)

Period reforme obrazovanja u našoj Republici je period vrlo intenzivnog rada na stvaranju novih udžbenika. To je vreme kada je celokupan udžbenički fond u svim nastavnim oblastima zamenjen novim. Ove promene obuhvatile su i našu oblast — strane jezike.

Posao koji traje gotovo devet godina zahtevao je maksimalno angažovanje svih prosvetnih institucija u republici u stručnom, kadrovskom i profesionalnom pogledu. Prosvetni savet, Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja, Gradski PP zavod Beograda, svi regionalni prosvetno-pedagoški zavodi, Filološki fakultet u Beogradu, škole u Srbiji i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva imali su i uradili svoj deo posla u ovom kompleksu.

Kao početak rada na stvaranju novih udžbenika možemo pomenuti 15. jul 1975, kada je Skupština Srbije, na osnovu Zakona o osnovnom obrazovanju donela Jedinственe osnove osnovnog vaspitanja i obrazovanja, koje su odredile mesto osnovnog vaspitanja i obrazovanja u samoupravnom socijalističkom sistemu permanentnog vaspitanja i obrazovanja, njegov karakter i zadatke, opisale fizionomiju osnovne škole i specificirale područja za izbor sadržaja osnovnog vaspitanja i obrazovanja. Jedinственe osnove su takođe dale bazu planiranja i programiranja vaspitnog i obrazovnog rada u osnovnoj školi, kao i uslove i pretpostavke za njegovo ostvarivanje.

Polazeći od Jedinственih osnova u republici su se od 1976. godine stvarala dokumenta za ostvarenje reforme.

U Zavodu za udžbenike i nastavna sredstva prvo je urađena Opšta koncepcija udžbenika za osnovnu školu, koju su izradili pedagozi, psiholozi, lingvisti, politikolozi i likovni i grafički urednici. Opšta koncepcija je definisala idejno-vaspitne i pedagoške, naučnostručne i metodološke zahteve pri izradi udžbenika, njihov psihološki aspekt, normative za izbor nastavnog gradiva kao što su: princip naučnosti, sistematičnosti, dostupnosti i značajnosti. U Koncepciji su obrađeni i problemi nastavnog gradiva u odnosu prema individualizaciji, razvijanju mišljenja i motivaciji učenika, postavljen je odnos između nastavnog plana i

* Savjetovanje je održano 10. i 11. 4. 1984. u organizaciji Zavoda za udžbenike iz Beograda i IRO »Školska knjiga« iz Zagreba. Bilo je posvećeno izradi udžbenika i priručnika u funkciji opremanja novih programa. U ovom dvobroju objavljujemo neke od održanih referata.

programa i udžbenika, i navedeni jezički zahtevi. Takođe su utvrđeni likovni i grafički standardi.

Opštu koncepciju udžbenika za osnovnu školu, kao i sve naredne, koje ću pomenuti, usvojio je Prosvetni savet Srbije i one su kao zvanički dokument objavljene u »Prosvetnom glasniku«, našem službenom glasilu.

Opšta koncepcija udžbenika bila je osnova za izradu Koncepcije udžbenika stranih jezika za osnovnu školu, koju su u Zavodu za udžbenike izradili stručnjaci za engleski, ruski, francuski i nemački jezik iz Beograda i Novog Sada uz suradnju pedagoga i profesora za srpskohrvatski jezik. Koncepciju su recenzirali profesori metodike nastave stranih jezika sa Filološkog fakulteta u Beogradu i tri profesora osnovne škole.

Razrađujući postavke iz Opšte koncepcije, Koncepcija udžbenika za strane jezike je utvrdila idejno-vaspitne, psihološke, naučnostručne, didaktičke i metodološke osnove udžbenika, a opisala knjigu za učenika, za nastavnika, vizuelne materijale, zvučne snimke i prateći didaktički materijal, kao što su radne sveske i kontrolni zadaci.

Istovremeno sa ovim radom u Zavodu za udžbenike, u Republičkom zavodu za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja i Prosvetnom savetu stvarali su se novi nastavni planovi i programi za strane jezike, koji su se počeli primjenjivati u školama 1977. godine, kada su završeni i prvi novi udžbenici. Uz planove i programe izrađena su didaktičko-metodička uputstva o organizaciji i rasporedu nastave, sadržajima za obradu van učionice, ulozi učenika u grupnom i individualnom radu, načinu korišćenja nastavnih sredstava i o drugim izvorima saznanja.

Dokument koji je za Zavod za udžbenika posebno značajan jeste Plan potrebnih udžbenika. On je izrađen u Republičkom zavodu za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja i sa odobrenjem Prosvetnog saveta Srbije za izdavača je osnovni propis za izradu udžbenika. Naime, Plan potrebnih udžbenika propisuje obaveznu udžbeničku literaturu za učenike za svaki razred. Priručnici i prateći didaktički materijali ne regulišu se ovim aktom, oni se mogu raditi po slobodnom izboru izdavača.

Ovim je bila završena izrada svih zvaničnih dokumenata za reformisanu nastavu u osnovnoj školi, s tim što je period intenzivnog rada na stvaranju udžbenika i priručnika za osnovno obrazovanje trajao u Zavodu do 1981. godine. Za školsku 1980/81. godinu završeni su bili novi udžbenici za VIII razred. Od 1978. do 1980. godine objavljeni su i rečnici i gramatike za osnovnu školu.

Od 1977. godine, uporedo sa stvaranjem udžbenika za V razred osnovne škole, počeo je i rad na izradi koncepcije za udžbenike I faze usmerenog obrazovanja po sličnoj metodologiji, a i rad na novim udžbenicima. Do 1979. godine otšampali smo 13 udžbenika za redovnu i izbornu nastavu za I i II razred.

Odmah posle toga, 1979. godine, pristupili smo koncipiranju udžbeničkog fonda za II fazu usmerenog obrazovanja, pri čemu smo se suočili sa svim novim problemima u stručnom i didaktičkom pogledu, koje su nam doneli novi pravci u usmerenom obrazovanju, a koji su nam svima poznati.

Prvi deo rada bio je izrada koncepcije udžbenika za opštetručne i užestručne predmete, koju je u martu 1979. godine odobrio Prosvetni savet. Ovom koncepcijom odredili smo osnovne smernice za izradu udžbenika za sve struke u II fazi usmerenog obrazovanja za oba područja: grupa B i C predmeta prema nastavnim programima, odnosno opštetručno i užestručno područje.

Potrebe u oblasti stranih jezika rešili smo tako što smo pripremili opšte udžbenike za sve struke u II fazi, sem tri, uz koje se učenici koriste zbirkama stručnih tekstova, tkz. separatima. Tri izdvojene struke: prevodilačka i arhivsko muzejska, kultura i javno informisanje i ugostiteljsko-turistička imaju poseban program sa fondom od tri časa sedmično i posebne udžbenike uz koje se koriste zbirkama stručnih tekstova ili skriptama za jezik kao užestručni predmet.

Zbirke stručnih tekstova radili smo uz prethodno načinjenu koncepciju i smišljenu redukciju naslova, koju smo sprovedli na tri načina: spojili smo III i IV razred, zatim srodne struke, npr.: poljoprivredna i prehrambena, matematičko-tehnička i prirodno-tehnička i mašinska i mašinsko-energetska, i izdali zbirke za struke sa većim brojem učenika.

Od 1981. godine u Zavodu za udžbenike urađene su koncepcije nastavnih materijala za mlađe razrede osnovne škole za region Beograda, koncepcije rečnika i gramatika za srednji nivo učenja jezika i metodika nastave stranih jezika. Ove poslednje smo radili u suradnji sa Uređivačkim odborom za strane jezike i književnosti, koji je formiran iste godine na predlog Programskog saveta Zavoda. Zadatak Uređivačkog odbora je da pomogne Zavodu u koncipiranju i predlaganju naslova priručne i vanudžbeničke literature.

Kao posljednju informaciju u vezi sa metodologijom stvaranja novih udžbenika navela bih način dobijanja rukopisa za udžbenike. Sve udžbenike, znači ono što je propisano planom potrebnih udžbenika, obezbeđujemo konkursima koje raspisuje Programski savet Zavoda i koji se objavljuje u dnevnoj štampi. Direktnim angažovanjem autora dolazimo do rukopisa koje nismo dobili konkursom, a to je slučaj kada na konkurs ne stigne nijedan rukopis ili prispeli rukopis bude negativno ocenjen. Autore takođe direktno angažujemo i za sve naslove priručne i vanudžbeničke literature.

Važna faza u proizvodnom procesu je odobravanje.

Prosvetni savet Srbije odobrava sve udžbenike za osnovnu školu i I fazu usmerenog obrazovanja, a komisije SIZ-a usmerenog obrazovanja za II fazu.